

ПРАВО ЯК ЦІННІСНО-НОРМАТИВНА ОСНОВА ПРАВОВОЇ ПОВЕДІНКИ

Актуальність дослідження впливу права на поведінку людей пов'язана з недостатністю теоретичних розробок в галузі правової поведінки та активною законотворчою діяльністю Верховної Ради України. Теоретичне дослідження правової поведінки має колосальну вагу для юриспруденції, оскільки саме в цьому явищі знаходять свій кінцевий процес дії права — втілення правових приписів у життя. Проте, більшість дослідників, описуючи в підручниках визначення правової поведінки, не бачать необхідності в сутнісному аналізі цієї юридичної конструкції, задовольняючись визначенням урегульованості поведінки нормами права. Такий «спрощений» підхід до досліджуваного явища викликає певне занепокоєння та несе в собі неоднозначність трактувань цієї категорії як в теорії права, так і в галузевих юридичних науках і вимагає подальшого дослідження. Вказана проблема має практичне значення і виражається в удосконаленні законодавства України, практики Конституційного Суду України та судів загальної юрисдикції. Вище вказані обставини обумовлюють актуальність дослідження, його зв'язок з найважливішими теоретичними і практичними завданнями.

Серед існуючих розробок в галузі правової поведінки необхідно виділити роботи В. М. Кудрявцева, М. П. Орзіха, В. В. Лазарева, І. С. Самощенко, В. В. Оксамитного, В. М. Сирих, В. С. Нерсисянц та ін. З останніх публікацій слід відзначити монографію В. М. Сирих «Соціологія права», дисертаційні дослідження О. Л. Ковальнової, А. А. Штанько, О. О. Малиновського, Р. В. Шагієвої, О. Д. Прусакова, статті М. А. Пянова «Правова поведінка: поняття і види», А. І. Бобиліова «Правова поведінка і її види», які лягли в основу даної роботи.

Між тим на сьогоднішній момент залишається невирішеним питання дослідження правової поведінки через право як ціннісно-нормативну основу категорій юриспруденції, вплив інших правових регуляторів на визначення поведінки суб'єктів права і сутності правової поведінки як віддзеркалення багатоаспектного явища права і результату втілення права в життя.

При цьому правова поведінка виступає інструментальною складовою багатьох понять в теорії права, таких як правопорядок, реалізація права, правовідносини, правова свідомість, правова діяльність, залишаючись одночасно найважливішою складовою соціальної характеристики особистості, що виражається в законодавстві.

Метою даної статті є дослідження правової поведінки через право як юридико-смыслову основу категорій юриспруденції, дослідження сутності правової поведінки як віддзеркалення багатоаспектного явища права і результат втілення права в життя; дослідження інших регуляторів поведінки у сфері дії права і узагальнення їх в певну категорію; дослідження сутності правової поведінки з позицій «ціннісно-нормативного праворозуміння».

Варто погодитись з М. І. Козюброю в тому, що право — настільки складний, багатобарвний, багатогранний, багатомірний і багатозначний феномен, в якому так тісно переплітаються духовні, культурні та етичні принципи, внутрішньодержавні та міжнародні, цивілізаційні та загальнолюдські аспекти, наукова істина і цінності добра і справедливості, досягнення правової теорії та практичний юридичний досвід, правові ідеали, інституціонально-нормативні утворення і правові відносини, що втиснути все це в рамки якоїсь універсальної дефініції просто неможливо [1, 27].

Незважаючи на це, В. С. Нерсесянц влучно зазначає, що загальне розуміння (поняття) права є вихідне, предметоутворююче (і одночасно — методоутворююче) поняття юридичної науки в цілому і юридичних дисциплін зокрема. Отже, воно повинне бути враховане і присутнє у всіх окремих і детальних визначеннях права, у всій системі понять, які розробляються в рамках юридичної науки [2, 59].

Аналіз правових досліджень з проблеми праворозуміння вказує на різноманітні концепції розуміння права, внаслідок чого більш повним стає розуміння «перлини» права.

Між тим правова поведінка як кінцевий процес дії права, тобто зовнішнє вираження правових приписів у житті, незважаючи на всю багатобарвність і різноманітність досліджень феномена права, розглядається більшістю вчених набагато простіше.

Тому справедливим є вираз В. С. Нерсесянца, що сукупність юридичних понять лише тоді утворює цілісну несуперечливу систему, коли вони виражають однакову юридико-смыслову основу, яка представлена в абстрактному вигляді у вихідному всезагальному юридичному понятті і яка конкретизується у системі понять всієї юридичної науки загалом [2, 59].

На нашу думку, таким всезагальним поняттям є «право» як певна нормативно-аксіологічна основа, яка конкретизується в системі понять юриспруденції, в тому числі понятті правової поведінки.

В якості основи дослідження правової поведінки ми використовуємо ціннісно-нормативну парадигму праворозуміння, за якою право — це історично сформована, морально обґрунтована й релігійно вивірена, легалізована нормативна система, розрахована на загальне визнання (легітимацію) й відповідну поведінку людей, організацій, соціальних спільностей, що використовує процедуру, формалізоване рішення й державний примус для запобігання конфліктам і вирішення їх, збереження соціальної цілісності [2, 112].

Варто зазначити, що при дослідженні правової поведінки радянські вчені (С. С. Алексєєв, А. В. Міцкевич та ін.) виходили із нормативістської концепції праворозуміння. Звідси і правова поведінка розглядається як поведінка, яка врегульована за допомогою букви закону.

Однією з фундаментальних робіт, яка намагалася відійти від цих традицій, була монографія професора В. М. Кудрявцева «Правова поведінка: норма і патологія». В цій роботі автор визначає правову поведінку в самій загальній формі як соціально значущу поведінку індивідуальних чи колективних суб'єктів,

підконтрольну їх свідомості і волі, передбачену нормами права і яка спричиняє юридичні наслідки [3, 13].

Схожі визначення правової поведінки можна знайти в роботах В. В. Лазарева [4, 476], А. С. Шабурова [5, 417], О. Ф. Скакун [6, 449], Т. І. Тарахонич [7, 55] та інших.

Основу цього визначення складає поєднання соціальних, психологічних та юридичних ознак в понятті правової поведінки. Оскільки аналіз усіх інших ознак правової поведінки є досить великим за обсягом та не входить до завдань цього дослідження, варто зосередити увагу на дослідженні саме правової складової поведінки.

Перш за все, зв'язок поведінки і права досить часто виражається в науковій літературі для визначення сфери дії суб'єкта поведінки. Ця складова відокремлює правову поведінку від моральної, соціальної та інших різновидів поведінки.

В юридичній літературі у визначеннях поняття правової поведінки ця складова передається по-різному. В більшості визначень правової поведінки цей зв'язок відображається за допомогою словосполучення «поведінка, врегульована нормами права». Висловлюються також погляди, що це поведінка у сфері соціальної дії права; це поведінка у сфері правового регулювання; поведінка, регламентована нормами права; поведінка, передбачена нормами права [8, 7].

На думку В. М. Кудрявцева, чітка регламентованість правової поведінки є ознакою юридичною. Вона полягає в тому, що як зовнішні (об'єктивні), так і внутрішні (суб'єктивні) ознаки правової поведінки, передбаченої правом, точно описані в законі або інших правових джерелах, обмежені визначеними рамками [3, 38].

Між тим зводити регулювання правової поведінки лише до правової норми означає звести сутність права як багатогранного явища виключно до нормативних приписів, що не відповідає сучасним уявленням про право. Тому справедливо вважає І. В. Палашевська, що у нормативному просторі юридичного дискурсу представлені норми різного типу і призначення, включають конститутивні і регулятивні, формальні і неформальні норми, загальні ціннісні орієнтири соціальної поведінки і конкретні вказівки на необхідний вчинок [9, 137].

Традиційно базовим поняттям, на якому вибудовується система знань в галузі теорії права, виступає норма права, під якою розуміється формально-визначене загальнообов'язкове правило поведінки, встановлене і гарантоване державою. При цьому за основу побудови системи концептів права була взята саме норма позитивного права.

Але при розгляді питань, пов'язаних з правовою поведінкою через призму позитивістського праворозуміння виникає ряд суперечностей, які неможливо вирішити в рамках цього підходу. Одним з таких суперечностей і виступає явище зловживання правом, де поведінка порушує установлені цінності й завдає шкоди особі, суспільству чи державі, однак з позиції закону така поведінка відповідає його приписам, крім випадків, коли зловживання правом закріплене як правопорушення.

У сучасному житті норма права розглядається як певний ідеал, привнесений в життя суспільства державою. І якщо вірити переказам, що 10 основних заповідей людству подарував Бог через пророка Мойсея, то на сьогоднішній момент в більшості країн повноваження по формуванню правил поведінки та їх висловом покладені на законодавчий орган держави, який реалізує ці повноваження за допомогою механізму прийняття законодавчих актів, обов'язкових для всіх суб'єктів права.

Не оспорюючи тезу про значення норми права в регулюванні поведінки людини, варто зосередити увагу на інших регуляторах поведінки.

В юриспруденції в силу дії правила «дозволено все, що не заборонено законом» виникає суперечність з правомірною поведінкою, яка не врегульована нормами права. Так, якщо суб'єкт поведінки здійснює дії, не врегульовані нормами права, та не порушує заборон, чи можна назвати таку поведінку правовою? Мабуть, в такому разі поведінка людини співвідноситься не з нормами права, а з принципами права як вихідними нормативними основами, які містять ідеї і ідеали, мають формалізоване буття і офіційно виражені в різних джерелах права.

Як справедливо вважає Ю. М. Оборотов, разом з правовими нормами принципи права є дієвим засобом правового регулювання. Принципи права здійснюють регулятивний, виховний, інформаційний і ціннісний вплив на свідомість і поведінку людей [10, 59].

Більш того, в разі наявності прогалини в праві одним зі способів її подолання є застосування аналогії права, тобто застосування для вирішення конкретної ситуації при відсутності правової норми загальних принципів права. Яскравим прикладом нормативного закріплення цієї тези є зміст ч. 2 ст. 8 Цивільного кодексу України, за яким у разі неможливості використати аналогію закону для регулювання цивільних відносин вони регулюються відповідно до загальних засад цивільного законодавства (аналогія права). Аналогічні норми містяться також і в процесуальних нормах (ч. 3 ст. 8 ЦПК України, ч. 7 ст. 9 КАС України).

Таким чином, можна дійти висновку, що регулятором поведінки у сфері дії права, окрім норм права, є принципи права. Тому при прийнятті законів необхідно враховувати принципи права як основоположні нормативні основи, які відображають загальну дію права. Більш того, при прийнятті нормативно-правових актів у регулюванні не можна допускати ситуації, коли загальні норми одного акта порушують принципи права, закріплені в цьому ж законодавчому акті або законах, які вносять зміни в цей закон. Прикладом цієї ситуації слугує Кодекс адміністративного судочинства України, в першочерговій редакції якого в якості принципу здійснення правосуддя в адміністративних судах передбачено забезпечення апеляційного та касаційного оскарження рішень адміністративного суду, крім випадків (п. 6 ч. 1 ст. 7 КАС України). В той же час ч. 11 ст. 176 КАС України містить норму, за якою рішення Вищого адміністративного суду України щодо скарги на результати виборів є остаточним і не підлягає перегляду в апеляційному чи касаційному порядку. Правда, Законом

від 7 липня 2010 року в п. 6 ч. 1 ст. 7 КАС України внесено зміни та додано «крім випадків, встановлених цим Кодексом».

На рівні з принципами сучасне законодавство України надає можливість суб'єктам права врегулювати поведінку за допомогою такого ненормативного інструменту, як договір.

Відповідно до ч. 1 ст. 626 ЦК України договором є домовленість двох або більше сторін, спрямована на встановлення, зміну або припинення цивільних прав та обов'язків.

За справедливим зауваженням Б. І. Пугинського, оскільки договір не є правовою нормою, йому взагалі не знайшлося місця в різних моделях і конструкціях, які будувалися вченими-позитивістами. Договір лише побічно згадується в роботах по теорії права в низці правозастосовчих актів як якась «юридична прокладка» між нормами і правовідносинами. Внаслідок цього, на думку вказаного автора, регулятивний потенціал договору можна порівняти за значенням із загальними можливостями закону, виявляється не розкритим і не реалізованим [11, 199–200].

Сучасне законодавство України надає значення регулятиву поведінки такому інструменту, як договір. Так, відповідно до ст. 6 ЦК України сторони мають право укласти договір, який не передбачений актами цивільного законодавства, але відповідає загальним засадам цивільного законодавства. Сторони мають право врегулювати у договорі, який передбачений актами цивільного законодавства, свої відносини, які не врегульовані цими актами. Сторони в договорі можуть відступити від положень актів цивільного законодавства і врегулювати свої відносини на власний розсуд.

Єдину заборону щодо врегулювання поведінки в цивільному праві за допомогою договору містить ч. 3 ст. 6 ЦК України, яка вказує, що сторони в договорі не можуть відступити від положень актів цивільного законодавства, якщо в цих актах прямо вказано про це, а також у разі, якщо обов'язковість для сторін положень актів цивільного законодавства випливає з їх змісту або із суті відносин між сторонами.

Виходом з цієї ситуації, на думку Б. І. Пугинського, є те, що позитивістському трактуванню договору як інституту права повинно бути протиставлене (не заперечуючи існування договірних інститутів та їх вивчення) розуміння договору як правового засобу регулювання життя суспільства, внесення необхідної організованості в підприємницьку та іншу діяльність [11, 202].

Здається, основні регулятори поведінки вже були досліджені і визначені. Проте виникає питання, чи можна на сьогодні вважати судові рішення регулятором поведінки людей.

При цьому слушно навести думку М. М. Марченко про те, що згідно з усталеними в науковій літературі представленнями суддівське право, будучи невід'ємною складовою частиною національного, а за межами держави — міжнародного права, в реальній дійсності проявляється не інакше як система загальнообов'язкових принципів і норм, що містяться в судових рішеннях [12, 3–4].

З цього приводу варто зазначити, що Верховна Рада України Законом України «Про судоустрій і статус суддів» від 7 липня 2010 року внесла істотні зміни до процесуальних кодексів, в результаті яких при здійсненні судочинства передбачено обов'язковість рішень Верховного Суду України для всіх суддів і суб'єктів владних повноважень, які застосовують у своїй діяльності нормативні акти, які містять норми, практику застосування яких встановив Верховний Суд України.

20 жовтня 2011 року було прийнято Закон України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо розгляду справ Верховним Судом України» остаточно надав рішенням Верховного Суду України прецедентне значення.

Відповідно до змісту ст. 360-7 Цивільного процесуального кодексу України рішення Верховного Суду України, прийняте за наслідками розгляду заяви про перегляд судового рішення з мотивів неадекватного застосування судом (судами) касаційної інстанції одних і тих самих норм матеріального права у подібних правовідносинах, є обов'язковим для всіх суб'єктів владних повноважень, які застосовують у своїй діяльності нормативно-правовий акт, що містить зазначену норму права, та для всіх судів України. Аналогічні положення внесені в Кримінально-процесуальний кодекс України (ст. 400-25), Господарський процесуальний кодекс України (ст. 111-28), Кодекс адміністративного судочинства України (ст. 244-2).

Цікавим є тлумачення, яке здійснене Верховним Судом України. Так, у Постанові Верховного Суду України по справі № 6-40пс11 від 14 листопада 2011 року Верховний Суд України, розглянувши у заяву приватного акціонерного товариства «Київстар», так здійснив роз'яснення поняття грошового зобов'язання, як «правовідношення, в якому замовник зобов'язаний оплатити надану послугу в грошах, а виконавець має право вимагати від замовника відповідної оплати, тобто в якому передбачено передачу грошей як предмета договору або сплату їх як ціни договору, є грошовим зобов'язанням», тим самим встановивши нову норму [13].

Раніше прийнятим Законом України «Про виконання рішень та застосування практики Європейського суду з прав людини» передбачено, що суди застосовують при розгляді справ Конвенцію та практику Суду (Європейського суду з прав людини) як джерело права.

Вказана практика Європейського суду з прав людини вже досить активно застосовується в якості регулятора поведінки судами України. Так, все частіше суди України застосовують практику Європейського суду з прав людини при вирішенні справ. Наприклад, як було зазначено в рішенні Тернівського міського суду Дніпропетровської області від 23 квітня 2009 р. по справі № 2-178/2009р., задовольняючи частково цивільний позов про стягнення страхової виплати за моральної шкоди, суд I інстанції зазначив, що з огляду на правову позицію Європейського суду з прав людини, висловлену у рішенні від 8 листопада 2005 року «Кечко проти України», у випадках, коли з набуттям чинності певного закону, його нормами призупиняється дія положень закону,

що був прийнятий раніше, до спірних правовідносин застосовується закон, що діяв на момент виникнення в особи відповідного права.

Також рішення Конституційного Суду України за результатами розгляду справ щодо конституційності законів та інших правових актів Верховної Ради України, актів Президента України, актів Кабінету Міністрів України, правових актів Верховної Ради Автономної Республіки Крим щодо офіційного тлумачення Конституції України та законів України відповідно до положень ст. ст. 61, 69 ЗУ «Про Конституційний Суд України» є рівною мірою обов'язковими до виконання і оскарженню не підлягають.

На сьогодні Верховний Суд України ще не застосовує всіх можливостей інструменту обов'язковості його рішень для врегулювання поведінки суб'єктів владних повноважень і судів, внаслідок чого складно передбачити саму сутність цих рішень та вирішувати, чи будуть вони мати силу обов'язкового регулятиву для поведінки суб'єктів права, чи просто залишаться обов'язковим різновидом акта тлумачення права, проте на сьогодні з впевненістю можна говорити, що з'явився ще один різновид регулятивів поведінки в Україні — судові акти Верховного Суду України, Конституційного Суду України і практика Європейського суду з прав людини.

Також проблема правової поведінки через право як юридико-смыслову основу категорій юриспруденції виходить на феномен дуалізму права як співвідношення реального і ідеального.

Загальновідомо, що, говорячи про феномен права, прийнято позначати його об'єктивний дуалізм, який знайшов своє вираження в традиційному поділі права на неопозитивне (природне) право, яке відповідає природному в людині, і позитивне право, яке позначає офіційне зовнішнє вираження правових норм.

Досліджуючи питання дуальності права, Р. Алексі зазначає, що теза дуальної природи передбачає, що право необхідно включає як реальні або фактичні, так і ідеальні, або критичні виміри. В визначенні права фактичний вимір представлений елементами офіційного походження (*authoritative issuance*) і соціальної ефективності, тоді як ідеальний вимір знаходить свій вираз в елементі моральної правильності (*correctness*) [14, 45].

При цьому варто зазначити справедливе уточнення С. І. Максимова, що визнаючи дуальність права як прояв його онтологічної структури або природи, потрібно підкреслити, що вона не є дуалізмом у метафізичному сенсі — як визнання існування двох самостійних реальностей: природного і позитивного права. Це дуалізм символічного плану як визнання двох вимірів єдиного феномена права, який відтворюються при вирішенні всіх правових питань і є онтологічною основою будь-яких правових концепцій, які прагнуть до адекватного відображення природи права, включаючи і інтегральні концепції [15, 84].

Сутність феномена права виходить з визнання не тільки рівного взаємовпливу неопозитивного (природного) і позитивного права на правове життя всього суспільства, а й взаємний вплив кожного з них на поведінку кожного індивіда.

Внаслідок цього при дослідженні правової поведінки необхідно виходити з дуалізму права як «двох вимірів єдиного феномена» в регулюванні правової

поведінки, тобто можна говорити про поведінку, врегульовану нормами позитивного права, яка відображає реальний вимір, що представлений елементами офіційного походження і соціальної ефективності (нормативний вимір), так і про поведінку як ідеальний вимір, що знаходить свій вираз в елементі правильності такої поведінки (ціннісний вимір).

Внаслідок чого поряд з нормативними елементами в праві необхідно виокремлювати ціннісний вимір. Тому, справедливо відзначає Ю. М. Оборотов, уявлення про право як ціннісно-нормативну систему підкреслює не тільки нормативний, але і ціннісний сенс всього механізму дії права. З цих позицій право націлене на закріплення, ранжування, перерозподіл та охорону цінностей, а також на інформування про цінності, які, таким чином, стають цінностями права. Одночасно в самому праві складаються різні специфічні цінності (правові цінності), які несуть в собі цивілізаційні та культурні напорування, пов'язані з розумінням свободи, справедливості, порядку, збереженням себе, близьких і всієї соціальної цілісності [16, 112].

Вказані тези про цінності в праві як регулятиви поведінки підтверджує і Конституційний Суд України, який у Рішенні від 2 листопада 2004 року № 15-рп/2004 у справі про призначення судом більш м'якого покарання за уважив, що верховенство права — це панування права в суспільстві. Верховенство права вимагає від держави його втілення у правотворчу та правозастосовну діяльність, зокрема у закони, які за своїм змістом мають бути проникнуті передусім ідеями соціальної справедливості, свободи, рівності тощо. Одним з проявів верховенства права є те, що право не обмежується лише законодавством як однією з його форм, а включає й інші соціальні регулятори, зокрема норми моралі, традиції, звичаї тощо, які легітимовані суспільством і зумовлені історично досягнутим культурним рівнем суспільства. Всі ці елементи права об'єднуються якістю, що відповідає ідеології справедливості, ідеї права, яка значною мірою дістала відображення в Конституції України. Таке розуміння права не дає підстав для його ототожнення із законом, який іноді може бути й несправедливим, у тому числі обмежувати свободу та рівність особи [17, 40].

Незважаючи на раціоналізацію та формалізацію законотворчого процесу, на сьогоднішній день приписи законів суб'єктами права все ж не дотримуються, частково через формальну раціоналізацію цього процесу.

Безліч явищ у праві намагаються раціоналізувати, в тому числі і поняття правової поведінки, спираючись при цьому на правову фікцію того, що суб'єкт повинен знати всі приписи закону і співвідносити свою поведінку з цими нормами. Між тим поведінка людей не завжди є раціональною, в реальному житті навіть «обізнані в праві» не знають і не дотримуються всіх законів, внаслідок чого слід визнати і наявність деякого нераціонального елемента в правовій поведінці, що буде відповідати методології епохи постмодерну.

Говорячи про нові тенденції та напрями досліджень людської поведінки, варто зазначити думку Г. В. Мальцева, що у сфері регулювання людської поведінки можуть використовуватися позанаукові детерміційні схеми, та правова

історія показує, що поведінка, мотивована цими схемами, є не менш необхідною і обов'язковою, ніж дії, продиктовані матеріальними нестатками або подібними їм причинами [18, 48].

Таким чином, при визначенні правової поведінки виходити з предметоутворюючого поняття права як ціннісно-нормативної системи, що підкреслює не тільки нормативний, але і ціннісний сенс всього механізму дії права. Поряд з нормами права, принципами права, договором та судовими актами як регулятивами, поведінка регулюється також і цінностями в праві, які існують для суспільства і індивіда у виді «готових формул», які орієнтують в соціальному житті, впливаючи на вибір варіанта поведінки в сфері дії права [19, 39]. Саме за допомогою ціннісних орієнтирів виокремлюється зловживання правом від добросовісної поведінки.

Такі різновиди регуляторів поведінки дають підставу автору для критичного визначення такої ознаки правової поведінки, як «урегульовані за допомогою права», оскільки досить часто правомірна поведінка не врегульована за допомогою правових норм, а знаходиться під впливом принципів права чи інших правових регулятивів. Також для юридичної кваліфікації зловживання правом і відмежування його від добросовісної поведінки необхідно застосовувати ціннісні орієнтири. Саме тому вважаємо за необхідне ввести поняття «ціннісно-правовий регулятив» як узагальнююче, яке об'єднує різні регулятори поведінки, такі як правові норми, принципи права, договори, судові акти і цінності в праві.

Застосування ціннісно-правових регулятивів при оцінці поведінки людини буде виражати те, що вона існує як специфічна «ідеальна та матеріальна» правова реальність, як правова категорія, яка містить в собі загальнолюдські цінності, правові й позитивні виміри.

В якості перспектив у сфері правової поведінки слід розглядати дослідження поняття правової поведінки, дослідити девіантну і віктимну поведінку в співвідношенні з правовою поведінкою, правову поведінку в публічній і приватній сфері.

Література

1. Козюбра Н. И. Правопонимание: понятие, типы и уровни // Право Украины. — 2011. — № 1. — С. 24–37.
2. Нерсесянц В. С. Юриспруденция: введение в курс общей теории права и государства : учебник / В. С. Нерсесянц. — М. : Норма, 1998. — 245 с.
3. Кудрявцев В. Н. Правовое поведение: норма и патология / В. Н. Кудрявцев. — М. : Наука, 1982. — 288 с.
4. Теория государства и права : учеб. для вузов / под ред. С. С. Алексеева — 3-е изд., перераб. и доп. — М. : Норма, 2001. — 757 с.
5. Теория государства и права : учеб. для вузов / под ред. В. М. Корельского, В. Д. Перевалова. — 2-е изд., изм. и доп. — М. : Норма, 2003. — 616 с.
6. Скакун О. Ф. Теория права і держави : підручник / О. Ф. Скакун. — К. : Алерта : КНТ : ЦУЛ, 2009. — 520 с.
7. Тарахонич Т. І. Поведінка у сфері права: поняття, ознаки, види // Правова держава. — 2007. — Вип. 17. — С. 53–59.

8. Бобылев А. И. Правовое поведение и его виды // Право и государство: теория и практика. 2009. № 4. С. 6–12.
9. Палапшевская И. В. Структурно-синтаксические особенности выражения норм поведения в юридическом дискурсе // Вестник Иркутского государственного лингвистического университета. — 2010. — № 2. — С. 137–143.
10. Оборотов Ю. Н. Теория государства и права (прагматический курс): экзаменационный справочник / Ю. Н. Оборотов. О.: Юрид. л-ра, 2006. 184 с.
11. Пугинский Б. И. Теория и практика договорного регулирования / Б. И. Пугинский. — М.: Зерцало, 2008. — 214 с.
12. Марченко М. Н. Судебное правотворчество и судебное право / М. Н. Марченко. — М.: Проспект, 2011. — 512 с.
13. Постанова Верховного Суду України від 14.11.2011 року по справі № 6-40цс 11 [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://www.scourt.gov.ua/clients/vs.nsf/81b1c6a59140111fc2256bf7004f9ed3/488235312519931bc22579610026a66c?OpenDocument>
14. Алекси Р. Дуальная природа права // Право Украины. — 2011. — № 1. — С. 45–58.
15. Максимов С. И. Дуальность права // Право Украины. — 2011. — № 1. — С. 78–84.
16. Оборотов Ю. Н. Правопонимание как аксиоматическое начало (постулат) права // Право Украины. 2011. № 1. С. 107–114.
17. Рішення Конституційного Суду України у справі за конституційним поданням Верховного Суду України щодо відповідності Конституції України (конституційності) положень статті 69 Кримінального кодексу України (справа про призначення судом більш м'якого покарання) // Вісник Конституційного Суду України. 2004. № 5. С. 38–45.
18. Мальцев Г. В. Социальные основания права / Г. В. Мальцев. М.: Норма, 2007. 800 с.
19. Оборотов Ю. Н. Традиции и новации в правовом развитии: монография / Ю. Н. Оборотов. — О.: Юрид. л-ра, 2001. — 160 с.

Анотація

Лещенко А. В. Право як ціннісно-нормативна основа правової поведінки. — Стаття.

У статті правова поведінка розглядається через категорію права як ціннісно-нормативну систему, що підкреслює не тільки нормативний, але і ціннісний сенс всього механізму дії права.

Ключові слова: правова поведінка, право, ціннісно-нормативна парадигма праворозуміння, ціннісно-правові регулятиви.

Аннотация

Лещенко А. В. Право как ценностно-нормативная основа правового поведения. — Статья.

В статье правовое поведение рассматривается через категорию права как ценностно-нормативную систему, что подчеркивает не только нормативный, но и ценностный смысл всего механизма действия права.

Ключевые слова: правовое поведение, право, ценностно-нормативная парадигма правопонимания, ценностно-правовые регулятивы.

Summary

Leshchenko A. V. Law as value and normative base of legal behavior. — Article.

In this study author researches legal behavior by means of law as value and normative system that emphasizes both normative and value sense of total mechanism of law.

Keywords: legal behavior, law, value and normative paradigm of law understanding, value legal regulations.